

SSAD

Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi

ISSN 2587-2621

Volume 7 Issue 3, November 2023

sisaddergi@gmail.com

Makale Türü/Article Type: Araştırma/Research

Makale Gönderim Tarihi/Received Date: 12.09.2023

Makale Kabul Tarihi/Accepted Date: 05.10.2023

DOI: 10.30692/sisad.1359266

ANADOLU’DA SELÇUKLU DÖNEMİNDE DÜŞÜNSEL YAPININ BAZI YAPILARIN PLAN TİPLERİNE YANSIMASI ÜZERİNE İRDELEMELER

Investigations on the Reflection of the Intellectual Structure on the Plan Types of Some Buildings in the Seljuk Period in Anatolia

Mustafa Kemal ŞAHİN

Doç. Dr.

Aydın Adnan Menderes Üniversitesi

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü

ORCID ID: 0000-0002-3487-6436

mksahin@adu.edu.tr

Fuat ŞANCI

Doç. Dr.

Adıyaman Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi

Sanat Tarihi Bölümü

ORCID ID: 0000-0002-5207-0436

fsanci@adiyaman.edu.tr

Atıf/Citation: Mustafa Kemal Şahin & Fuat Şancı (2023), “Anadolu’da Selçuklu Döneminde Düşünsel Yapının Bazı Yapıların Plan Tiplerine Yansıması Üzerine İrdelemeler”, *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C.7, S.3, Kasım 2023, s.651-667.

Öz: Anadolu’da Selçuklu dönemi sanatsal ortamında ilke, tasarım ve kuralların ortaya konulması dönem sanatının anlaşılması bakımından önemlidir. Yapıların tipolojik özelliklerinin biçimlenmesinde kuşkusuz dönemin düşünce ve toplumsal yapısının göz önüne alınması gerekir. Bölgeler arası benzerlikler ve farklılıkların sağlanması dönem sanatının oluşumunu sağlamıştır. Bu nedenle “Anadolu Selçuklu Dönemi” kavramı içerisinde ele alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Her yapı özelinde sanatçılar, yeni denemeler, uygulamalar gerçekleştirerek kendilerine özgü bir sanat anlayışını ortaya koymuşlardır. Medrese/han plan grubu içerisinde yeni bir deneme örneği olarak yorumlanabilecek “Hanikah/Zaviye/ T Plan” şeması uygulaması aslında toplumsal düşünce biçiminin Anadolu’da

dinsel düşünce yapısının plan tiplerinin oluşumunun önemli bir örneği durumundadır. Çalışmamızda ele alınan yapılar bu uygulamanın önemli örnekleri olmakla birlikte, Anadolu'nun kültürel yapısının yansımasını, Sivas-Kayseri- Afyon- Alanya- Afşin- Eğirdir... arasında kültürel yönden benzerliklerin olabileceğini göstermektedir. Anadolu Selçuklu dönemi camilerinde “Yan Mekanlı/ Ters T Plan” şemasının uygulanmaması, incelenen medrese ve hanlarda bu şekilde farklı bir düzenlemeye yer verilmesi farklılığı yansıtmaktadır. Dolayısıyla bir anlamda Anadolu Selçuklu düşün ve sanatsal anlayışının Osmanlı döneminde uygulanan ve erken dönem camilerinin özgün plan şekli olan “Yan Mekanlı/Ters T Planlı” cami uygulamasından yine farklılığı göstermektedir. Uygulamalar Anadolu Selçuklu ve Osmanlı düşünce yapısının aynı olmadığını kanıtı durumundadır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu, Plan, Mimari, Sosyal Yaşam.

Abstract: Revealing the principles, designs and rules in the Artistic environment of the Seljuk period in Anatolia is important in understanding the art of the period. Undoubtedly, the thought and social structure of the period should be taken in to consideration in shaping the typological features of the buildings. Ensuring similarities and differences between regions enabled the formation of the art of the period. For this reason, it becomes necessary to consider it within the concept of “Anatolian Seljuk Period”. For each building, artists have demonstrated their own unique understanding of art by carrying out new experiments and applications. The Hanıhah/Zaviye/ “Reverse T Plan” scheme application, which can be interpreted as a new trial example within the Madrasa/Han/Caravansaray (Inn) plan group, is actually an important example of the formation of plan types of the religious thought structure of social thought in Anatolia. Although the structures discussed in our study are important examples of this practice, they reflect the cultural structure of Anatolia and show that there may be cultural similarities between Sivas- Kayseri- Afyon- Alanya- Afşin- Eğirdir. The fact that the side pace/ “Reverse T Plan” scheme was not applied in mosques of the Anatolian Seljuk period and that such a different arrangement was included in the madrasahs and inns examined reflects the difference. Therefore, in a sense, it shows that the Anatolian Seljuk intellectual and artistic understanding differs from the side- paced / “Reverse T Plan” mosque practice applied in the Ottoman period, which was the original plan shape of the early period mosques. It is proof that the mentality of the Anatolian Seljuks and the Ottomans is not the same.

Keywords: Anatolia, Plan, Architecture, Social Life.

GİRİŞ

Anadolu Selçuklu Dönemi sanatsal ortamının ortaya konulması yapıların plan tiplerinin oluşumu bakımından önemlidir. Bu nedenle toplumsal yapı, gelenekleri, inançları... belirleyici bir etmen olarak ortaya çıkmaktadır. Sivas- Amasya, Alara-Afşin, Afyon- Sivas- Amasya, Alara-Afşin, Afyon/Boyalıköy’de bulunan yapıların plan özellikleri konunun ele alınması bakımından önemlidir.

İncelenen süreç içerisinde Anadolu’nun değişik yerlerindeki farklı kültürel oluşumlar yapıların tipolojik yönünü belirleyen önemli unsurların başında gelmektedir. Dolayısıyla konunun kültürel ve sanatsal yönden ele alınması gerekmektedir.

Anadolu’da Malazgirt Savaşı sonrası Türkmen nüfusunun artması sonucunda, Türkmenlerin devlet merkezinden uzak bölgelerde yerleştirilmek istemesi Anadolu’nun Türkleşmesi-İslamlaşmasında etkili olmuş (Şahin, 2020, s.53, 54.), dolayısıyla medrese, hanıhah, zaviye ve tekke kültürünün ve yapılaşmasının bu yönde gelişmesinde etkili olmuştur. Sivas ve çevresinde Anadolu Selçuklu dönemi içerisinde zaviye sayısında artışın olması ilgi çekicidir (Savaş, “1990, s. 133-150; Savaş, 1992, s. 122) ¹. Ayrıca Eski Türk inançlarına bağlı adak yerlerinin sayısal olarak fazlalığı Orta Asya sanatsal ve kültürel geleneklerinin devamlılığını göstermesi bakımından önemlidir (Özen, 1996, s. 51-87)².

¹ Abdolvahab Gazi, Ahi Ali, Ahi Emir Ahmed, Büyük Ali Baba, Kel Abdal, Küçük Ali Baba, Şeyh Hasan, Şeyh Kulu (Karahisar-ı Behramşah, Halkahas)... gibi toplamında 40 zaviye örneğinin verilmesi önemlidir.

² Sivas İl merkezinde; Abdülvehhap Gazi Hazretleri, Ahi Emir Ahmet, Ali Baba Yatırı, Bun Baba/Mum Baba, Güdük Minare/Şeyh Hasan Türbesi, Kadı Burhaneddin, Karakaş Baba/Uyku Tekkesi, Mur Ali Baba, Emir Arif/ Sarılık Tekkesi, Süt Evliyası, Şemseddin Sivası, Akbaş Sultan Türbesi, Şeyh Çoban Yatırı... örnek olarak verilebilir. Merkez İlçede; 13, Akıcılar; 1, Altınyayla (Tonus); 3, Doğanşar; 2, Gemerek; 3, Gölöva; 1, Gürün; 8, Hafik; 6, İmranlı; 7, Kangal; 3, Koyulhisar; 1, Suşehri; 1, Şarkışla; 6, Ulaş; 4, Yıldızeli; 7, Zara; 4, Divriği; 47 adak yerinin olması Eski Türk inançlarının devamlılığı bakımından önemlidir. Özen, 1996, s. 51-87.

Medrese/Zaviye/Hanikah yapısıyla birlikte işlevleri yönüyle farklı olan yapısal örneklerin varlığı sorunlu olmakla birlikte, bu sorunsalın çözümü sorunsalına yanıt bulunması Anadolu Selçuklu Dönemi sanatsal ortamının anlaşılmasını gerektirmektedir. Sivas I. İzzeddin Keykavus Şifahanesi, Kayseri Afgunu Medresesi, Kayseri Seraceddin Medresesi, Alara Hanı, Gelendost (Ertokuş) Hanı, Afşin Eshab-ı Kehf Ribatı, Afyon Boyalıköy Hanikahı vb. benzer özellikler taşımakla birlikte, yapısal işlevsel yönleriyle farklılaşmakta, düşünsel yönden ilintilerin sağlanabileceği ve bu düşüncelerin yapıların plan tiplerine yansması üzerinde durulmasını gerektirmektedir.

Yapıların Bulunduğu Alanlarda Anadolu Selçuklu Dönemi Düşün Yapısı Üzerine Bazı Düşünceler

Orta Asya Türk Sanatı, Selçuklu Öncesi Anadolu'sunun yerli Hıristiyan sanatı ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi kültürel ve toplumsal yapı ve düşünce biçiminin, yapıların plan tiplerine ve mimari özelliklerine yansıdığına göstergesi durumundadır. Bölgedeki farklı kültürel değerlerin zenginliği dikkati çekmektedir (Gencer, 2011, s.186-205). Türk Yenice (Akoluk)/Sivas, Türkarage (Duruköy) Sivas; Hazorkek (Günbahçe) Sivas; Kirikizolu (Evrencik) Sivas; Kürteymir (Değirmenağzı) Sivas; Çirkin (Çaygören) Sivas; Çayküer (Koşutdere) Sivas; İlbarut (Yamaç) Sivas; Hicip (Yolkaya) Sivas; Bulamur (Gündoğan) Sivas; Hubyar (Uzunbelen) Sivas; Devekeşe (Ekinli) Sivas; Kömüştün (Arpayazı) Sivas; Büyükkömüştük (Çaylı) Sivas; Kömüştendi (Oyuktepe) Sivas; Küçük Kömüştük (Yazılı) Sivas; Ağın (Gözecik) Sivas; Kotan (Taşlı) Sivas; Kömek (İkibaşak) Sivas (Eröz; 1984, s.43-53.); (Kayı, Dodurga, Avşar, Beydili, Kargın, Bayındır, Çetmi, Salur, Eymir, Yüreğir, Yıva/Yuva³, Bozulus/Bolvadin, Emirdağ/Afyon, Karakeçili, Bolvadin/Afyon, Sarıkeçili, Bolvadin, Dinar/Afyon, Bayat, Barçınlı/Afyon, Avşar/Afşar/ Bolvadin/Afyon, Çetme, Bolvadin/Afyon, Kınık, Bolvadin, Sandıklı/ Afyon (Bayar, 1995, 182-191), İslamlu, Yıvalu, Göstere (Köstere), Ahyalu, Karataş, Garibşahlu, Danişmendli/ Kayseri (Afyoncu, 1998, s. 1-17) vb. gibi Oğuz/Türkmen/Yörük boylarının adlarının bölgede görülmesi Türkmen geleneklerinin devamlılığını göstermesi bakımından önemlidir.

Selçuklu öncesi Anadolu kültürünün etkisi yanı sıra dil ve dinsel değerler açısından ortaklığı veya farklılığı bulunan, üretim ve tüketim ilişkileri olan beyliklerin kendilerine özgü, birbirinden ayrılan toplumsal ve düşün yapıları aynı zamanda sanatlarının şekil almasında da etkin olmuştur. Diğer bir anlatımla belirtmemiz gerekirse, toplumsal ve düşünce yapılarını göz önüne almadan yapıtları değerlendiremeyiz. Yapıların plan tipolojilerinde benzerlikleri ve farklılıkları en iyi şekilde izleyebilmek mümkündür.

Selçuklu dönemi ve sonrasında oluşan beylikler dönemi yaşamında kültürel, sosyal, sanatsal ortamın oluşmasında Türkmenlerin büyük önemleri görülmektedir (Uzunçarşılı, 1998, s. 39-54, 70-83, 84-91, s. 104-120.; Sümer, 1999.; Ercenek, 1996, s. 133-138.; Doğan- Doğan, 2004, s. 15-29 (www.i.ü.dergi.com.tr/Index.php)). Bu bölgedeki beyliklerin Osmanlılara karşı işbirliği yapımları, Saruhanlı beyliği örneğinde olduğu gibi, mücadele içinde bulunmalarının (Cahen, 1994, s. 299-302.; Emecen, 1997, s. 34-40) nedenlerinin başında farklı düşünceye, yaşayışa ve inanca sahip insanların yaşaması olarak belirtilebilir. Osmanlıların erken yıllarında özellikle Mihal Oğulları, Evrenos Oğulları, Turhan Oğulları ve Çandarlı Ailesi gibi Akıncı Beylerinin (Arslan, 2001) yapılaşma sürecine katkıları ile “Yan Mekanlı Plan” türünün kullanılması ve

³ Kayı; Kayıhan/Afyon, Sivas, Bayat: Bayatçık Afyon-Merkez, Bayat (Habarcın) Afyon-Emirdağ, Sivas, Döğer; Döğer Afyon/İhsaniye, Sivas, Dodurga; Dodurga, Afyon/Sandıklı, Sivas/Zara, Avşar; Afşar Afyon/ Dinar, Avşar Portuklu Kayseri/Pınarbaşı, Avşar Söğütlü Kayseri Pınarbaşı, Tomarza, Sarız, Kınık; Sivas/Zara, Afyon/ Dinar-Haydarlı, Kınık Afyon/ Sandıklı, Beydili; Sivas/Hafik, Çepni; Çepni Afyon/ Sandıklı, Kargın; Kargın Afyon/ Sandıklı, Sivas/Koyulhisar, Yıldızeli- Çırgır, Bayındır; Sivas/Kangal-Kavaklı, Çetmi; Sivas/Gedikpaşa, Çepni; Kayseri, Sivas, Salur; Salur Kayseri/Güneyli, Sivas, Eymir; Eski Eymir Afyon/ İhsaniye, Kayseri, Sivas, Yüreğir; Yüreğil Afyon/ Dazkırı, Afyon/ Emirdağ, Kayseri/ Güneyli, Sivas/Şarkışla- Büyük Yüreğil- Küçük Yüreğil. Büğdüz; Sivas, Yuva/Yıva; Sivas/Saray, Divriği-Sincan, Gürün-Konakpınar, Ahmed Refik, 1989.; Sümer, 1999, s. 290, 291, 405-426.; Uçakçı, 2013(a); Uçakçı, 2013(b); Uçakçı, 2015.; Halaçoğlu, 2017, s. 85-105.

ilerleyen süreçte Beyliklerin yaşam alanında bu plan türünün görülmesi, Milas Firuz Bey (M.1394) ve Tire Yahşi Bey (M.1426) camilerinde olduğu gibi, söz konusu düşünceyi doğrular niteliktedir.

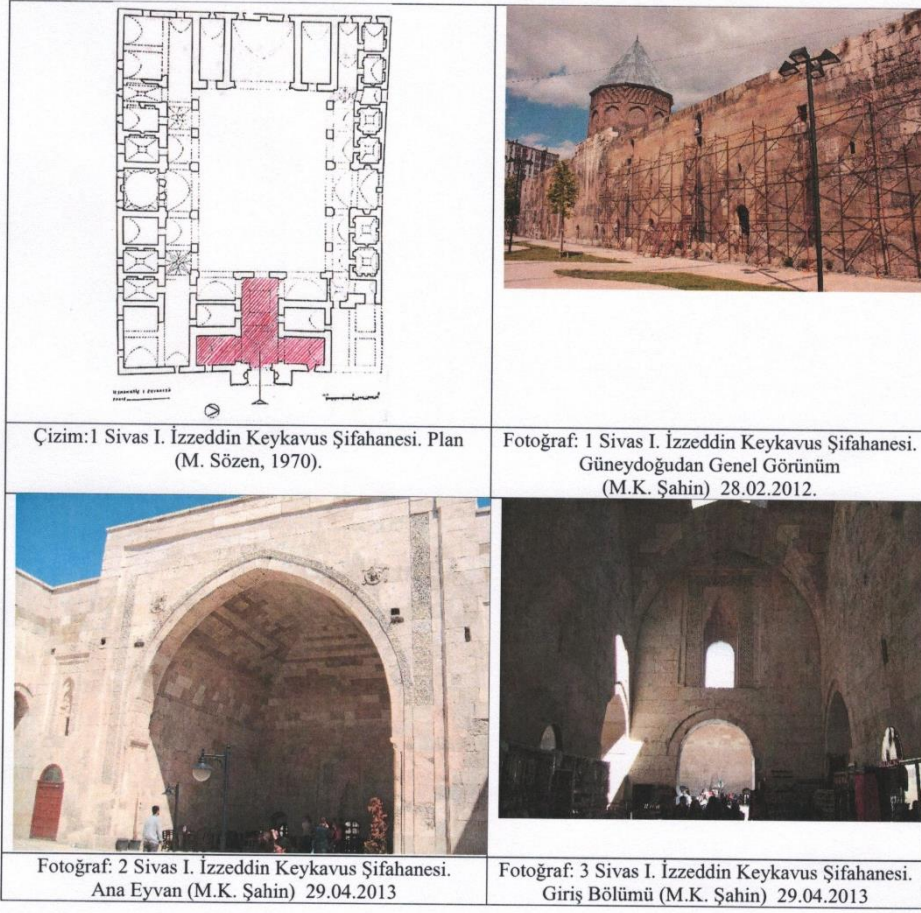
Anadolu Selçuklu, gerekse beylikler ve Osmanlı dönemlerinde kültürel yaşayışın sanata yön verdiğini, özellikle yapıların plan tiplerinin oluşmasında büyük önem taşıdığını, siyasal ve idari sınırlarla kültürel sınırların aynı olmadığını vurgulamak gerekir.

Sivas I. İzzeddin Keykavus Darüşşifası/Şifahanesi (Şifaiye Medresesi)

Sivas merkezinde, medreseler sokağında (Ceylan, 1988, s. 34-39) bulunan yapı vakfiyesi (Çetintaş, 1953, s. 40-45) ve taçkapısı üzerinde bulunan yazıtına göre 614/ 1217 yılında I. İzzeddin Keykavus tarafından yaptırılmış, güney yönündeki yan eyvan kısmı I. İzzeddin Keykavus'un yaşamını yitirmesi üzerine 4 Şevval 619/ 2 Aralık 1220 tarihinde kümbete çevrilmiştir (İsmail Hakkı- Rıdvan Nafiz, 1997, s. 124-126.; Çetintaş, 1953, s. 13, 14.; Kuran, 1969, 104.; Sözen, 1970, s. 95.; Bilget, 1990, s. 1). Açık avlulu, dört eyvanlı ve kısmen iki katlı medrese grubuna giren yapının bir de vakfiyesi bulunmaktadır (Çizim:1, Fotoğraf:1). 1928 yılında Sedat Çetintaş tarafından varlığı belirlenen kuzey yönündeki yapının ikinci bir medrese olabileceği yönünde düşüncelere karşın (Sözen, 1970, s.90-93), bimarhane olabileceği yönünde de düşünceler ileri sürmektedir (Cantay, 1992, s. 47). Kümbetin batı yönündeki pencere açıklığının üzerinde "Amel-i Ahmet Bin Bizl El Marendi" (Çetintaş, 1953, s. 18-21.; Bayburtluoğlu, 1993, s. 217-219) adında ki sanatçı yazıtının bulunması sanatçı ilintilerinin sağlanması yönünde önemlidir. Taçkapısında; boğa, arslan, balık, ana eyvanda; güneş motifi içerisinde erkek, ay motifi içerisinde de kadın figürünün bulunması (Çetintaş, 1953, s. 24-26) yapının figür kullanımı yönünden de önemini göstermektedir.

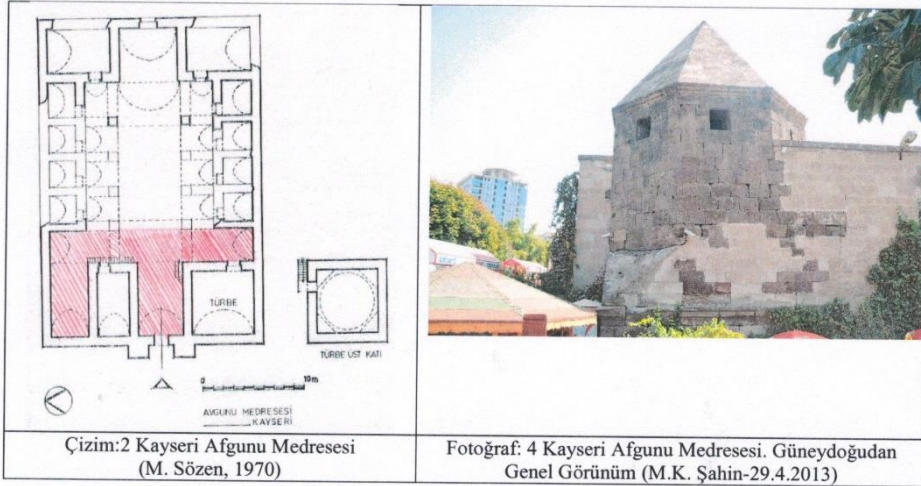
Yapıda, giriş bölümünün "Ters T" şeklinde düzenlenmesi ve bu bölümün bağımsızlaştırılması yapıyı farklı bir duruma getirmekle birlikte, bu bakımdan üzerinde durulmasını gerektiriyor (Çizim:1 Fotoğraf:1-3). Ayrıca üst örtüde tonozun yoğun olarak kullanım da yine ilintilerin sağlanması bakımından önemlidir.

Taçkapıdan girilince ilk önce çapraz tonozlu bir mekân ve bu mekânın iki yana beşik tonozla açıldığı görülmektedir. Çapraz tonozlu mekândan sonra dikdörtgen alanın üzerini örten ve bir açıklığı bulunan aynalı çapraz tonozlu mekân, yanlarda yer alan beşik tonozlu odalara geçit verdiği gibi, bir bakıma revak denilebilecek ve avluya kemerli açıklıkları bulunan ikinci yan bölümlere de kemerlerle bağlantılıdır. Bir bakıma revak olarak tanımlamasının nedeni aynalı çapraz tonozlu bu kısım tamamen avluya diğerleri gibi açık değildir. Bir kapı kemeri şeklini alan dar bir geçitten avluya bağlantılıdır. Ayrıca iki taraftan avluya eyvan şeklinde açılan mekânlar da bu açıklıkları dışında, koridor durumundaki yan revaklara kapılarla geçitlidir. Bu nedenle bu alanın bağımsızlaştırılması düşüncesi söz konusudur (Kuran, 1969, s. 104.; Sözen, 1970, s. 97.; Bilget, 1990, s. 7).

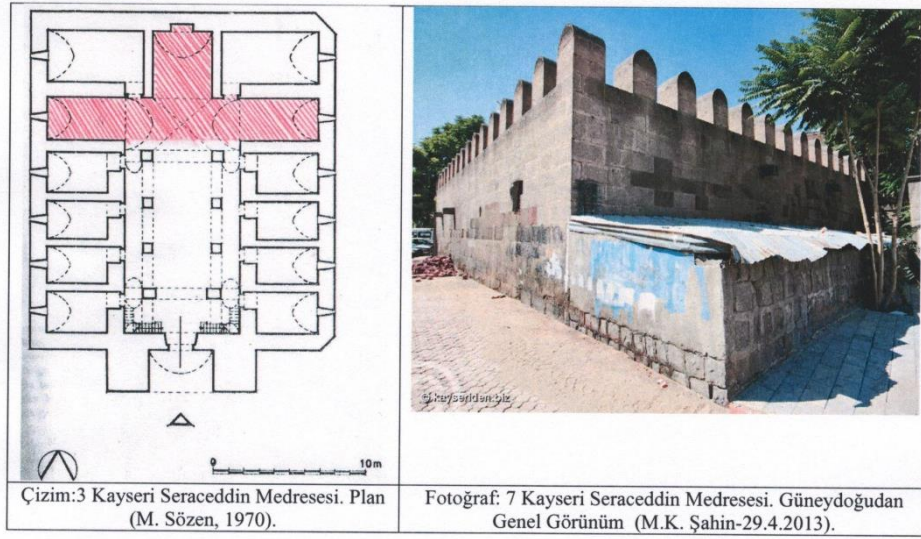
Kayseri Afgunu/Avgunu Medresesi

Kesin yapım yılı bilinmemekle birlikte, genelde XIII. yüzyılın başlarına (Kuran, 1969, s. 69) veya ilk yarısına tarihlendirilen yapı, açık avlulu, $\frac{3}{4}$ eyvanlı ve kısmen iki katlı medreseler grubu içerisine girmektedir (Sözen, 1970, s. 18) (Çizim:2 Fotoğraf: 4-6). İki katlı olarak tasarlanan giriş bölümünde, giriş eyvanının iki yanında avlu ile bağlantıları kesilen tonozlu mekânlar yer almakta, bunlardan güney yanında olanı kümbet olarak tasarlanmış, bu iki mekânın devamında doğrudan avluya açılan yan eyvanlara yer verilmiştir. Giriş eyvanının sağındaki kümbetin cenazelik katına yan eyvandan girilmekte, diğeri L biçimli olarak düzenlenmesi ile medrese avlusunda bir çeşit açılma ve genişleme olanağı sağlanmış, T biçimli uygulama oluşturulmuştur (Sözen, 1970, s. 20).

Kayseri Seraceddin Medresesi

Taçkapısı üzerinde bulunan yazıtına göre, II. Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında Kayseri emiri olan Seraceddin Bedr tarafından 636/1238-1239 yılında yaptırılan medrese (Kuran, 1969, s.73; Sözen, 1970, s. 11) açık avlulu, dört eyvanlı ve tek katlı (Sözen, 1970, s.11) medreseler grubuna girmektedir (Çizim:3 Fotoğraf: 7). Ana eyvanın iki tarafında büyük beşik tonozlu mekânlar yer almakta, bunların önünde yan eyvanlarla orta eyvan “Ters T” biçimi göstermektedir. Bu alanların ortada birleşmeleri çapraz tonozla sağlanmıştır. Bu görünüş ve toplanma diğer medreselere göre değişiklikler göstermektedir. Yan eyvanların ana yaklaşarak orada toplu bir mekân oluşturmaları, medrese mimarisinde denge anlayışının değiştirilmiş olduğunu ortaya koymaktadır (Sözen, 1970, s. 13).

Saptamalar

Sivas ve Kayseri’de bulunan yapılar üzerinde “Ters T Planlı” bir alanın oluşturulmak istenmesinin özel bir uygulama olduğu düşüncesi oluşmakla birlikte, özellikle Kayseri’de Afgunu ve Seraceddin Medreselerinde, iki yapıda böyle bir uygulamanın olması oldukça ilginç. Kayseri ekolünün oluşumunda yerli Hristiyan yerel geleneklerinin etkisi oldukça büyük olmalı. İslam dininin daha fazla yaygınlaşmasını sağlamada önemli bir yere sahip olan zaviyelerin, yerli Hristiyan nüfusun yoğun olarak bulunduğu yerlerden birisi olan Kayseri’de de böyle bir oluşumun olabileceği önerisini ileri sürülebilmek mümkün görünmektedir.

Afyon Boyalıköy Medresesi/Hanikah

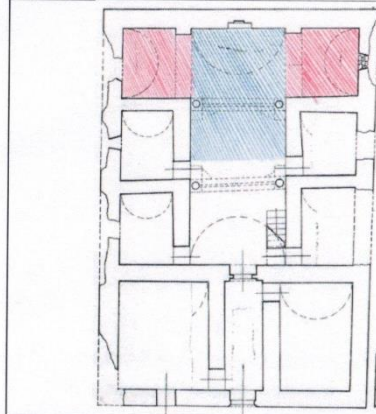
Medrese/hanikah (1210), Kureyş Baba Kümbeti ve Eyvanlı Türbe ve olasılıkla kümbetin 100 m. yakınında bulunan hamamdan oluşan yapılar topluluğundan meydana gelmektedir (Keke, 2019, s. 44). Ayrıca günümüzde Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesinde bulunan figürlü mezar taşlarının külliye yapılarından Eyvanlı Türbenin cenazelik/mumyalık katına ait oluşu önemlidir (Sözen, 1969, s. 179-181.; Seyirci- Topbaş, 1985, s. 27.; Keke, 2019, s. 44). Semavi Eyice, A. Kuran ve Metin Sözen tarafından “Kapalı Avlulu” medreseler grubu içerisinde sınıflandırılan yapının (Kuran, 1969, 44-46.; Eyice, 1971, s.42, dip. 14) merkezden dışarıda kırsal alanda da bulunması nedeniyle hanikah/zaviye amaçlı olarak yapıldığı ve yapının medrese plan özelliği taşımadığı ileri sürülmesine karşın (Eyice, 1971, s. 39-56. Dergipark.org.tr/tr/pub/Turkiyat/issue/15511/195172), yapının medrese plan şemasında olduğu medrese işlevi yanı sıra hanikah/zaviye işlevinde olabileceği düşüncesi de ileri sürülebilmek mümkün görünmektedir.

Kuzey- güney doğrultusunda düzenlenen, giriş eyvanı ile aynı eksen üzerinde bulunan mihrap nişinin yer aldığı ana eyvanın üzeri beşik tonozla örtülü olmakla birlikte, ana eyvana ve avluya doğrudan açılan üzerleri yine beşik tonozla örtülü olan doğu- batı doğrultundaki yan eyvan özelliğindeki mekanların düzenlenesi ile T biçimli bir düzenleme oluşturulmuştur (Çizim:4 Fotoğraf: 8).

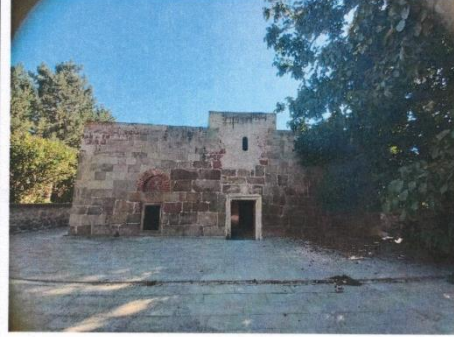
Kuzey ve güney yönlerinde düzenlenen alanda ana ve yan eyvanların biçimlenişi yapının ana plan özelliklerini meydana getirmektedir (Keke, 2019, s. 61, 62) (Fotoğraf: 9,10).

Boyalıköy manzumesinin bu esas binası, ön kısmı yüksekçe, devamı ise tek katlı olarak düşünülmüş ortasında, kapalı avlu geleneğini devam ettiren, kubbeli sembolik bir iç avlu mekânına sahip, iki yanında hücreleri olan ve dini karakterde bir yapı olduğu vurgulanmaktadır (Eyice, 1971, s. 46, 47).

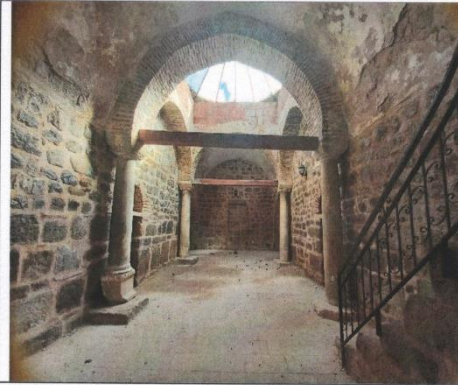
T biçimli düzenleme ile Diyarbakır/Eğil-Tekke Köyü Hanikahı (XIV. Yüzyıl) (Keke, 2019, s. 86, 87) ile benzerlik göstermesi yanı sıra giriş eyvanının iki yanında üzerleri beşik tonozla örtülü yer alan buraya açılan mekânların varlığı Alaca/ Kalehisar Medresesi'ndeki düzenlemeyi anımsatmaktadır (Şahin, 2018, S.44, s. 177-200) (Çizim:5-7).

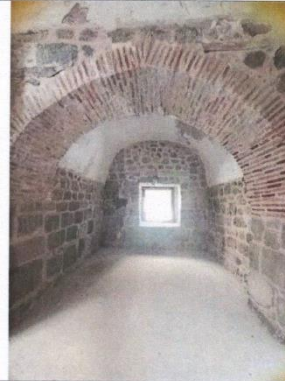
Çizim:4 Afyon Boyalıköy Medresesi/Hanikahı. Plan (S. Eyice).

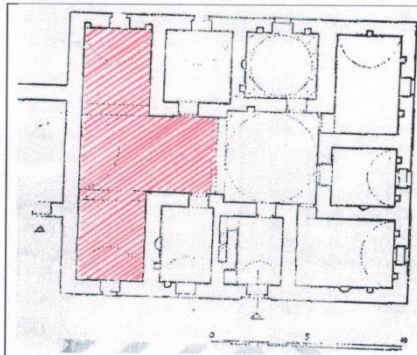
Fotoğraf: 8 Afyon Boyalıköy Medresesi/Hanikahı. Genel Görünüm (M.K. Şahin 08.09.2022)

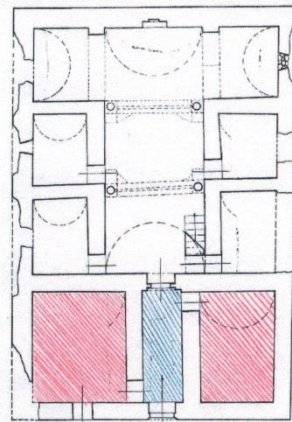
Fotoğraf: 9 Afyon Boyalıköy Medresesi/Hanikahı. İç Mekandan Görünüm. (M.K. Şahin 08.09.2022)

Fotoğraf: 10 Afyon Boyalıköy Medresesi/Hanikahı. Yan Eyvan Mekanlarından Görünüm (M.K. Şahin 08.09.2022)

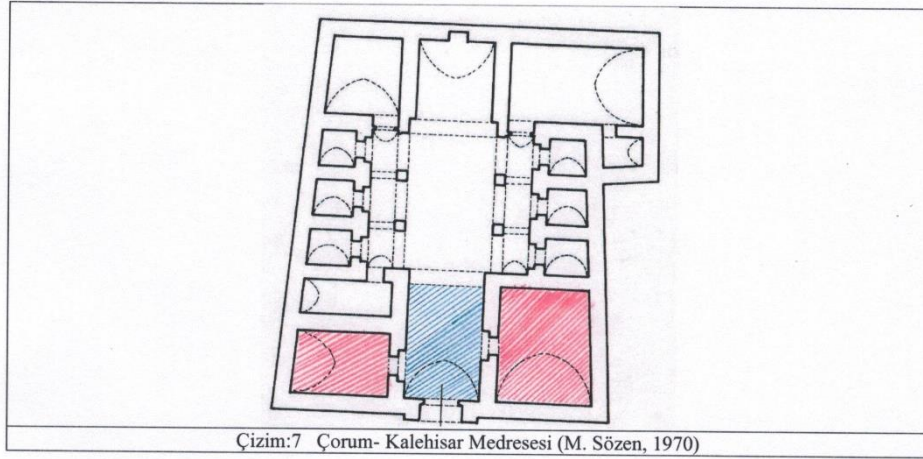

Çizim:5 Diyarbakır/Eğil-Tekke Köyü Hanikahı. Plan. (Mert Keke, 2019, 87).

Çizim:6 Afyon Boyalıköy Hanikahı. Plan (S. Eyice)

Çizim:7 Çorum- Kalehisar Medresesi (M. Sözen, 1970)

Saptamalar

Boyalıköy Külliyesi ve Afyon/ Büyük Mezarlık, Kızılburun Emirdağ Bağlıca, Beyköy Mezarlığı, İscehisar/ Alanyurt Köyü çevresinden çeşitli yerlerden getirildiği belirtilen Afyon Müzesi'nde bulunduğu belirtilen figürlü mezar taşları (Seyirce- Topbaş, 1985.; Gündoğdu, 1983, s. 61-93.; Keke, 2019.; s. 79-84) Seyitgazi/Kümbet Köyü-Himmet Baba Kümbeti⁴ bu bağlamda oldukça önemli görünüyor.

Anadolu'da, kültürel yaşamda "Gaziler", "Alpler", "Ahiler", "Bacılar", "Abdallar", "Veliler"... olarak adlandırılan (Ekinci, 2017, s. 180), dervişlerin varlığı etkili olmuş, buna bağlı olarak hanikah/zaviye/tekke... gibi yapılarının varlığı artmıştır.

Eskişehir ve çevresinde bölgenin dinsel, sosyal ve siyasal yapısına bağlı olarak gelişen, hanikah/zaviye/tekke olarak yapılan önemli örnekler yer alıyor. Özellikle XV ve XVI. yüzyıllarda bölgedeki zaviyelerin sayısında artış belirlenebilmekle birlikte, bu yönden Seyit Gazi Külliyesi'nin belirleyici bir etkisi olmasına koşut olarak Mihaloğulları ailesinin bir anlamda özel ilgisi ve desteği ile Osmanlı başkentinin sosyal ve siyasal politikalarına bağlı olarak olasılıkla bu alandaki yapılaşmanın geliştiğini belirtebiliriz (Altınsapan- Yılmazyaşar, 2021, s. 1-17). İlçe merkezinde Üçler Tepesi'nde yer alan, çekirdek yapıları Anadolu Selçuklu döneminde yapılan ve Osmanlı döneminde farklı yıllarda eklenen yapıları ile gelişen Seyitgazi Külliyesi bölgede önemli yapılar topluluğunu oluşturmaktadır (Altınsapan, 1999, s. 115-119.; Altınsapan- Parla, 2004, s. 222-249). Aslanbey Köyü Şeyh Sücaeddin Külliyesi; Cami, iki türbe, meydan evi, mutfak, depo ve fırın yapıları (Altınsapan- Parla, 2004, s. 250-262.; Altınsapan,- Yılmazyaşar, 2021, s. 2) ile yine dikkati çeken yapılarıdır.

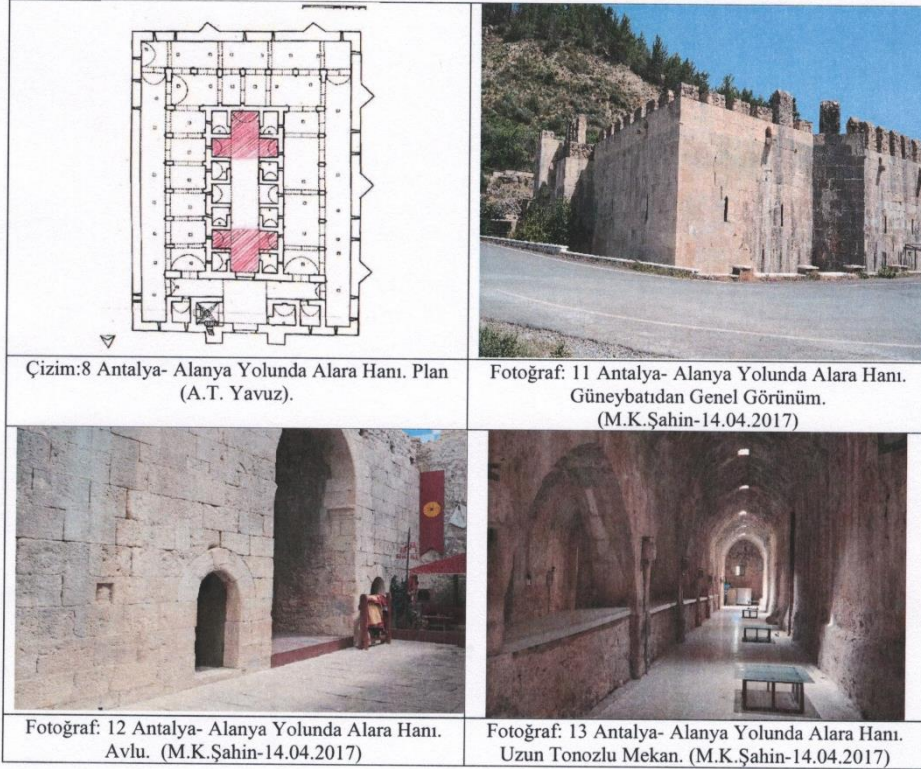
Antalya- Alanya Yolunda Alara Hanı

Antalya-Alanya Kervan yolunda Alara Çayı'nın sol kenarında Okurcular Köyü yakınlarında yer almakla birlikte (Özergin, 1965, s. 144, 145.; Ersoy, 1995, s. 24) giriş kemerinin üzerinde iki arslan konsolu arasında altı satırlık nesih yazıtına göre 629 1231 yılında (Yavuz, 1976, s. 189.; Görür, 2007, s. 478) I. Alaeddin Keykubad (?) (1220-1237) döneminde yaptırılmıştır.

Han, plan özellikleri yönüyle "Eş Odaklı" plan grubu içerisinde sınıflandırılmaktadır (Yavuz, 1976, s. 189). 37.80x 49.80m. boyutlarında (Gürdal, 1986, s. 50) olan yapıda; giriş eyvanı

⁴ Eskişehir Seyitgazi Kümbet Köyü'nde bulunan kümbet bu bağlamda oldukça önemli bir örnek. Yapı üzerinde kazıma tekniğinde yapılan 26 insan ve hayvan figürü ile daha öncesinde Seyitgazi Külliyesi Müzesi'nde, günümüzde Eskişehir Arkeoloji Müzesi'nde yer alan figürlü mezar taşları da Afyon Müzesi'nde bulunan Türkmen geleneğindeki mezar taşları ile benzer özellikler göstermesi Orta Asya Hayvan Üslubu'na bağlı olarak yapılan bu mezar taşlarının aynı sanatsal gelenek içerisinde değerlendirilmesi konunun farklı ama önemli yanını oluşturuyor. Şahin- Varis., 2017, s. 622-652.

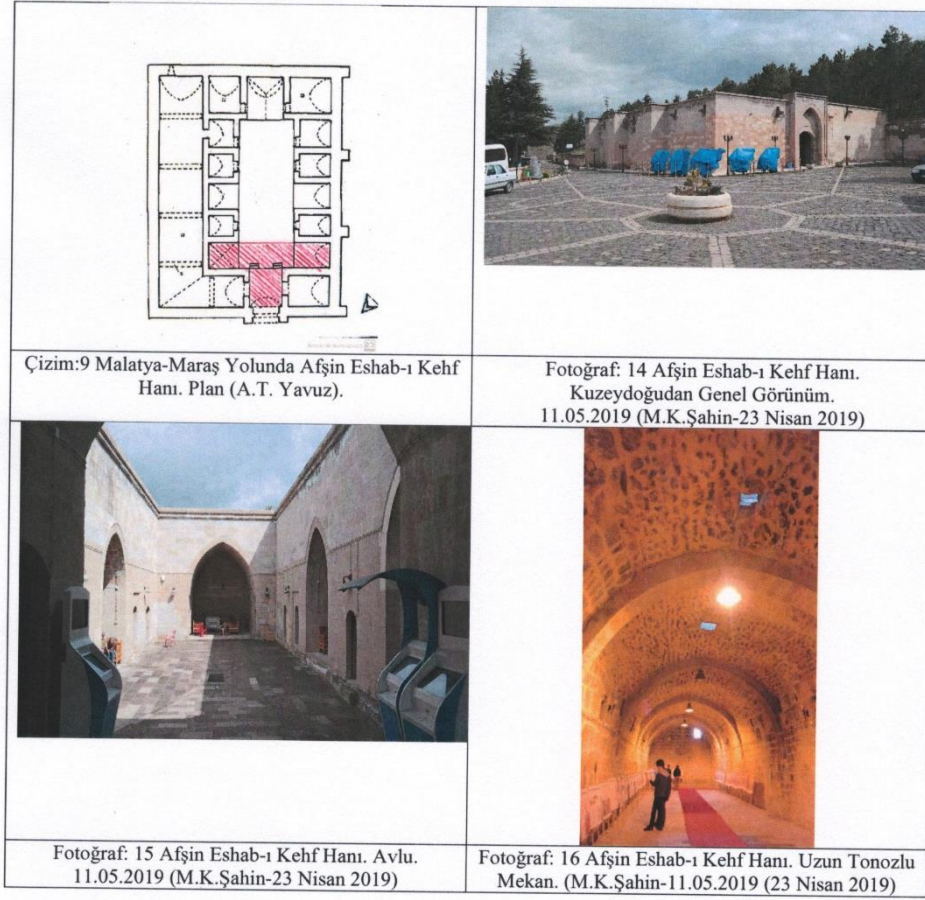
bölümünden sonra, ortada doğu-batı doğrultusunda düzenlenen açık bir avlu etrafında kuzey ve güney yönlerinde hücre ve eyvan düzenlemeleri yer almaktadır. Bunlar dönüşümlü olarak bir hücre ve eyvan uygulaması biçiminde simetrik halde gerçekleşmiştir. Bu durumuyla "Ters T Plan" şekli oluşturulmuştur (Çizim:8 Fotoğraf: 11-13). Bu mekanların etrafını üç yönden iki sıra halinde yapıya özgünlük kazandıran üzerleri beşik tonozla örtülü olan ve boydan boya uzanan mekanlar çevirmektedir. U biçiminde devam eden tonozlu galerilerde, kandil koymak için kullanılan 60 aslan başı konsol yer almaktadır.

Malatya-Maraş Yolunda Afşin Eshab-ı Khef Hanı

Kayseri-Maraş- Malatya Kervan Yolu üzerinde Kahramanmaraş'ın Afşin ilçesinde yer alır. 630/1232-1233 (Özkarcı, 2007, s.437-447) Nusretüddin Hasan Bey (Özkarcı, 2007, s. 438.; Başar, 2020, s.25-30) tarafından yaptırıldığı ileri sürülmektedir.

Rıbat, han ve camiden oluşan yapı topluluğunda en önemli ve plan özelliği bakımından farklılık gösteren yapılardan birisi han, "Eş Odaklı Plan" şemasına sahiptir (Özkarcı, 2007, s. 442) (Çizim:9, Fotoğraf: 14). Hanın yapımında sarımtırak kesme taş kullanılmıştır (Fotoğraf: 15,16). Eyvan türü taçkapı ile geçilen avlu etrafında eyvan ve kapalı mekânlarla, "L" biçimindeki ahırdan oluşan yapı üç bölümlü kısımlardan yer almaktadır. Tasarlanan bu mekânlar karşılıklı olarak algılanmasına rağmen ayrıntısına inildiğinde simetrik olmadığı görülmektedir. Avluyu dört yandan kuşatan kısımlar barınak ve servis mekânları olarak oluşturulmuştur. Avlunun doğu ve batı kanadına bir eyvan-bir oda ve bir eyvan-iki oda şeklinde simetrik olarak beş bölüm yerleştirilmiştir Giriş, ana eyvan ve yan eyvanların bu durumu ile "Ters T Plan" şekli oluşturulmuştur (Çizim: 9, Fotoğraf: 16). Eyvanlardan kuzeybatı köşedeki çapraz tonozla, diğerleri de sivri beşik tonozla örtülüdür.

Saptamalar

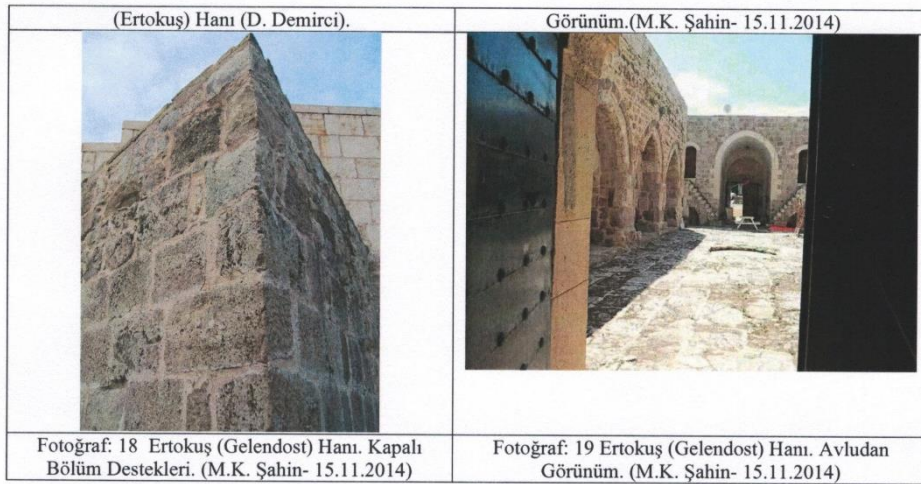
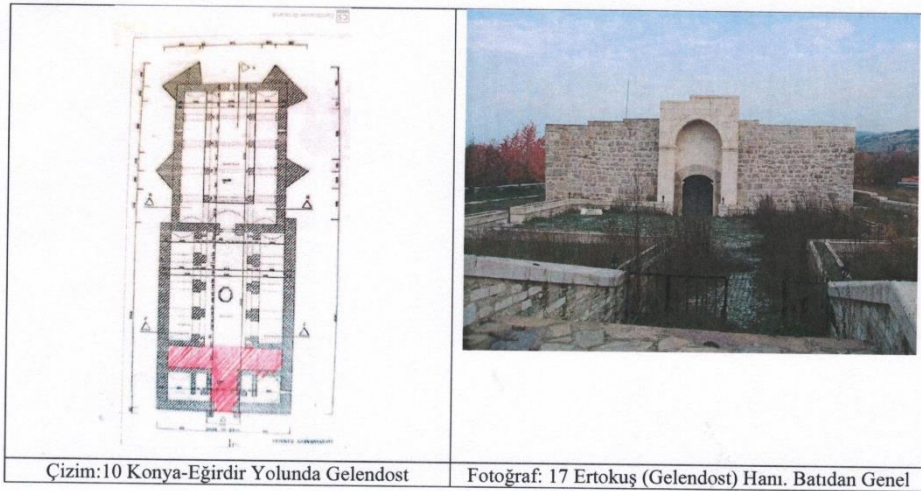
Diğer yönden Eş Odaklı hanların daha çok Tercan-Divriği- Malatya-Maraş ve Alanya bölgelerinde yoğunlaşması (Taşpınar, 2029, s. 45-57) nedenlerinden birisi olarak bölgenin toplumsal yapısını göz önüne alabilmek mümkündür. Düşünce ve kültür yapılarındaki farklılığın yapıların plan tiplerine yansıdığı düşünöbilmek mümkündür. Bu konu ise daha geniş çalışmalar yapılmasını gerektirmektedir. Alara Hanı'nda taşçı işaretlerinin ve figürlü konsol uygulamaları Kayseri'nin geleneklerini anımsatmaktadır. Bu nedenle Alanya- Kayseri arasında kültürel bir takım etkilerin olabileceğini düşünöbilmek mümkündür. Bunda da I. Alaeddin Keykubad'ın ikinci hanımı Mahperi Hatun'nun Alanyalı olması büyük etken olabilir. Yani Mahperi Hatun'un Hristiyan gelenekleri içerisinde yetişmiş olması bu yönde önemlidir.

Eshab-ı Kehf Hanı'nda olduğu gibi Eş Odaklı Hanların ticari işlevi yanı sıra sosyal- amaçlı olarak kullanılması, döneminde aynı zamanda zaviyelerin işlevini taşıyor olabileceği düşüncesi farklı- irdelenmesi gereken bir yön olarak beliriyor. Yani hem ticari hem de dinsel işlevi birlikte barındırdığı düşüncesinin irdelenmesi yine daha geniş çalışmaların yapılması gerekliliğini zorunlu kılıyor.

Bir diğer yönde taşçı işaretleri geleneği; bu geleneğin Tercan Mama Hatun Kervansarayı ve Alara Hanı'nda olması yine farklı yönlerden birisini oluşturuyor. Bu nedenle taşçı işaretleri yönüyle de Tercan-Kayseri yapıları ile ayrıntılı çalışmaların yapılması konunun daha geniş boyutları olduğunun göstergesi durumdadır.

Konya-Eğirdir Yolunda Gelendost (Ertokuş) Hanı

Konya-Isparta-Antalya kervanyolu üzerinde bulunan Gelendost (Mübarizeddin Ertokuş) Hanı yazıtına göre 620/1223 yılında Atabey Mübarizüddin Ertokuş (Turan, 1943, s. 413-429.; Özbek, 1974, s. 293-312.; Demirci, 2007, s.123-139.; Şaman (Doğan), 2008, s. 187-197.; Demirci, Ertokuş 2018, s.27) tarafından yaptırılmıştır. Kapalı ve açık bölümlü hanlar içerisinde yer almakla birlikte, kapalı bölüm üç sahnalı olup, sahnaların üzeri beşik tonozlarla örtülüdür. Mescit avlu taçkapısının güneydoğu köşesinde yer almaktadır. Giriş eyvanının devamında iki eyvanın avluya açılması ile giriş bölümünün bağımsızlaştırılması sağlanmış durumdadır (Çizim:10, Fotoğraf: 17,18). Bu uygulamayı Kayseri Afgunu ve Seraceddin Medreseleri ile Sivas I. İzzeddin Keykavus Şifahanesi'nde görmekteyiz. Yan mekânlı camilerin oluşumuna etkin eden etmenlerden birisi olarak değerlendirebilmek mümkün görünmektedir. Avlunun iki yanında karşılıklı dörder mekân yer almaktadır (Fotoğraf: 19).

Karşılaştırma ve Değerlendirme

Anadolu Selçuklu döneminde her bir yapıda yeni denemelerin, uygulamaların olması dönem sanatının gelişimi ve anlaşılması bakımından önemlidir. Medrese veya han/kervansaray plan özelliği taşıyan yapıların işlevsel olarak farklı özelliklerde olduğu anlaşılıyor. Bunun en güzel örneğini Sivas I. İzzeddin Keykavus Şifahanesinde görebilmek mümkündür. Medrese tasarımının da olan yapının şifahane, giriş bölümünün "Ters T Planlı" olarak düzenlenmesi ile de hanikah/zaviye işlevine sahip olduğu anlaşılıyor. Medrese+ hanikah/zaviye, han/kervansaray+ hanikah/ zaviye işlevinin olması olasılıkla Amasya Toruntay Camisi örneğini

de göz önüne aldığımızda Cami+ hanikah/zaviye işlevinin olabileceği dönemin sanatsal ortamının anlaşılmasında önemli bir yan olarak görünüyor. Dolayısıyla bu uygulamanın Osmanlı döneminde “Yan Mekânlı/Ters T Planlı” cami örnekleri ile daha da yerleştiğini öngörebilmek mümkün görünüyor. Gerek medrese/şifahane gerekse han/kervansaray yapılarında hanikah/zaviye uygulamasının olması dönemin düşünsel yapısının yapıların plan tiplerinin oluşumunda etkili olabileceğini sonucu ortaya çıkmaktadır. Amasya+ Sivas+ Kayseri+ Afyon+ Eskişehir... çevresin de bu uygulamaların olması bölgesel uygulamalar bakımından önemli bir yan olarak görülmelidir.

Anadolu Selçuklu döneminde yoğunlukla uygulanan Enine Düzenlemeli ve Boyuna (Derinlemesine/Dikine) düzenlemeli plan şemaları camilerin özgün plan tiplerini oluşturuyor (Şahin, 2014.; Şahin, 2015). Bu plan tiplerinde “dört eyvanlı” ve “Ters T/zaviyeli plan” şemalarının kullanılmaması ve Erken Dönem Osmanlı mimarisinde yan mekânlı cami mimarisinin benimsenmesi (Eyice, 1963, s.3-77) ve Anadolu genelinde 64 örneğin (Acar, 2011.; Acar, 2013, 303-326) saptanması bu bakımdan önemli görünmektedir. Kuruluş dönemi Osmanlı cami mimarisinde özellikle Orhan Gazi dönemi çantı tarzı camiler ile başlayan yan mekânlı plan uygulamasının fütihat düşüncesinin bir sonucu olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Çetin, 2007, s. 8-11.; Çetin, 2020, s. 1255-1263). Bu plan şemasının aynı zamanda sosyal amaçlı/işlevli olarak kullanımı Osmanlı düşün yapısının farklılığını bu yönüyle Anadolu Selçuklularının boyuna düzenlemeli cami plan türünden ayrıldığı düşüncesini uyandırmaktadır (Şahin, 2014, s. 681-699). Yan mekânlı plan şeklinin ortaya çıkışı ve ilerleyen süreçte gelişmesi, Anadolu’da Selçuklu dönemi cami planlarında yan mekânlı örneğin görülmemesi⁵, diğer anlatımla benimsenmediğini belirtebilmek mümkün görünmektedir. Anadolu kültürü içerisinde farklı düşünce ve yaşam biçimlerinin sanatsal oluşumunda etkili olduğu düşüncesi belirlemektedir.

KAYNAKÇA

- ACAR, T. (2011). *Anadolu Türk Mimarisinde Tabhaneli Camiler*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Bilim Dalı, İzmir.
- ACAR, T. (2013). “Tabhaneli Camilerin Tipolojisi Üzerine Bir Deneme”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Isparta, (28), s.303-326.; <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sufesosbil/issue/11409/136246> (Erişim Tarihi: 14.09.2023).
- AFYONCU, E. (1998). “Kayseri Sancağı’nda Yörükler (1483-1584)”, *II. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri* 16-17 Nisan 1998, , Kayseri: Kayseri ve Yöresi Tarih Araştırmaları Merkezi, s. 1-17.
- Ahmed Refik. (1989). *Anadolu’da Türk Aşiretleri (966-1200)*, İkinci Baskı, İstanbul: Enderun Yayınevi.
- ALTINSAPAN, E. (1990). “Seyid Battalgazi Külliyesinde Yer Alan Ümmühan Hatun Türbesi,” *I. Uluslararası Seyit Battal Gazi Semineri Bildirileri*, 10-11 Eylül 1990, Eskişehir: Eskişehir Valiliği. s. 47-57.
- ALTINSAPAN, E. (1999). *Ortaçağ’da Eskişehir ve Çevresinde Türk Sanatı (11-15. Yüzyıllar Mimarisini)*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

⁵ Anadolu Selçuklu döneminde özellikle Tokat ve çevresinde Zaviye plan örnekleri olmasına karşın; Kuban, 2002, s.209-212, cami planlarında örnekleri görülmemesi farklılığı oluşturmaktadır.

- ALTINSAPAN, E & PARLA, C. (2004). *Eskişehir Selçuklu ve Osmanlı Yapıları-I*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- ALTINSAPAN, E & YILMAZYAŞAR, E. (2021). “Eskişehir’de Seyyid Battal Gazi Kültü Odağında Gelişen Anıt Türbe Mimarisine Bir Bakış”, *Asos Journal The Journal of Academic Social Science, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (9), (117), Haziran, 2021, s.1-17. DOI 10.292228/ASOS51242, https://asosjournal.com/?mod=makale_tr_ozet&makale_id=51242 (Erişim Tarihi:14.09.2023).
- ÇETİN ARSLAN, H. (2001). *Türk Akıncı Beyleri ve Balkanların İmarına Katkıları (1300-1500)*, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- BAŞAR, N. (2020). *Afşin Eshab-ı Kehf Yapılar Topluluğu*, (Basılmamış Bitirme Tezi), . Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Aydın.
- BAYAR, M. (1995). “Afyonkarahisar İline İskan Olunmuş Aşiretler ve Karabağlı Türkmen Aşiretinin İskanı, Sosyal Kültürel Yaşantıları”, *IV. Afyonkarahisar Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 29-30 Eylül 1995, Afyonkarahisar, Haz. E. Emel Sarlık- Mehmet Sarlık, Hazer Ofset, Afyon, s.179-221.
- BAYBURTLUOĞLU, Z. (1993). *Anadolu'da Selçuklu Dönemi Yapı Sanatçıları*, Erzurum: Atatürk Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi.
- BAYRAM, M. (1994). “Selçuklular Zamanında Anadolu'da Bazı Yörelere Arasındaki Kültürel Yapılanma ve Siyasi Boyutları”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S.1, Konya, s. 79-92.
- BAYRAM, M. (2009). *Danışmend Oğulları Devleti'nin Bilimsel ve Kültürel Mirası*, Konya: Unimat Ofset.
- BEKMEZ, A. (2021). *Selçuklu Çağı Anadolu Türk Mimarisinde Kadının Rolü*, İstanbul: Kriter.
- BİLGET, H. B. (1990). *I. İzzeddin Keykavus Darüşşifası*, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- CAHEN, Cl. (1994). *Osmanlılar'dan Önce Anadolu'da Türkler*, İstanbul: 3.Basım, e Yayınları.
- CANTAY, G. (1992). *Anadolu Selçuklu ve Osmanlı Darüşşifaları*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- CEYLAN, O. (1988). *Sur ve Kaleleri ile Tarihte Sivas*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi.
- ÇETİN, Y. (2007). “Kuruluş Dönemi Osmanlı Cami Mimarisine Ait İki Çantı Camii: Sakarya Büyük Tersiyeye (Büyük Esence) Köyü Orhan Gazi Camii ve Büyük Kaynarca (Topçu) Köyü Şeyh Muslihuddin Camii”, *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, S.18, Erzurum, s. 1-15.
- ÇETİN, Y. (2020). “Kocaeli ve Çevresinde Orhan Gazi Döneminde İnşa Edilen Çantı Camilerin Plan ve Fonksiyonları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Uluslararası Milli Mücadele Servetiye Cephesi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu-VI*, 08-10 Mart 2019 Kocaeli, Kocaeli: Büyükşehir Belediyesi Yayınları, C.III, s. 1255-1263.
- ÇETİNTAŞ, S. (1953). *Sivas Darüşşifası*, İstanbul: İbrahim Horoz Basımevi.
- DEMİRCİ, D. (2007). “Mübarizeddin Ertokuş Kervansarayı”, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Ed. H. Acun, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, s. 123-139.
- DEMİRCİ, D. (2018). *Ertokuş Kervansarayı*, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.

- DOĞAN, M. S. & DOĞAN, C. (2004). “Tarihsel Gelişim Sürecinde Yörükler”, *Istanbul Journal of Sociological Research*, S.30, İstanbul: s. 15-29 <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iusoskon/issue/9507/118827> (Erişim Tarihi: 14.09.2023).
- DOĞAN, N. Ş. (2008). *Isparta'da Selçuklu ve Beylikler Dönemi Mimarisi*, Isparta: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.
- DURUKAN, A. (1998). “Anadolu Selçuklu Sanatında Kadın Baniler”, *Vakıflar Dergisi*, S.XXVII, Ankara, s.15-36.
- EKİMCİ, B. G. (2017). “Seyit Battal Gazi Tekkesi'nin Tarihsel Sürekliliği ve Koruma Sorunları/ Historical Continuity of Seyyid Battal Gazi Tekke and Its Conservation Problems”, *Uluslararası Katılımlı 6. Tarihi Yapıların Korunması ve Güçlendirilmesi Sempozyumu*, 2-4 Kasım 2017, s. 175-185 academia.edu/37608467/SEYİT_BATTAL_GAZİ_TEKKESİNİN_TARİHSEL_SÜREKLİLİĞİ_ve_KORUMA_SORUNLARI (Erişim Tarihi: 14.09.2023).
- EMECEN, F. (1997). “Osmanlı'nın Batı Anadolu Türkmen Beylikleri Fetih Siyaseti: Saruhan Beyliği Örneği”, *Osmanlı Beyliği-The Ottoman Emirate 1300-1389*, Ed. E.A. Zachariadou, Çev. G. Çağalı Güven- İ. Yerguz- T. Altınova, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları. s. 34-40.
- ERCENEK, G. (1996). “Antalya Bölgesi Yörükleri Göç Yolları”, *I. Akdeniz Yöresi Türk Topulukları Sosyo- Kültürel Yapısı (YÖRÜKLER) Sempozyumu Bildirileri*, 25-26 Nisan 1994 Antalya, Ankara: Kültür Bakanlığı, s.133-138.
- ERSOY, B. (1995). “Osmanlı Öncesi Anadolu Kervan Yolları ve Üzerlerindeki Kervansaraylar”, *Kültür ve Sanat*, S. 25, Ankara, s.22-26.
- EYİCE, S. (1971). “Anadolu'da Orta Asya Sanat Geleneklerinin Temsilcisi Olan Bir Eser: BOYALIKÖY HANIKAHİ”, *Türkiyat Mecmuası*, (XVI), s. 39-56. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuturkiyat/issue/18511/195172>. (Erişim Tarihi: 14.09.2023).
- GENCER, Z. T. (2011). “Çok Kültürlü Toplumlarda İletişim: Divriği Örneği”, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*,(1), s.186-205. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/e-gifder/issue/7474/98422> (Erişim Tarihi: 14.09.2023).
- GÖNÜLAL, Ö. (1989). “Seyitgazi Külliyesinde Selçuklu Dönemi İnşaatı”, *Eskişehir I. Selçuklu Eserleri Semineri Bildirileri*, 17-18 Ağustos 1989, Eskişehir: Eskişehir Belediyesi, s.37-39.
- GÖRÜR, M. (2007). “Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları Kataloğu”, *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Ed. H. Acun, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, . s. 473-528.
- GÜNDOĞDU, H. (1983). “Afyon'da Yeni Bulunmuş Figürlü Bir Mezartaşı Hakkında”, *Sanat Tarihi Yıllığı*, (XII), İstanbul, s. 61-93.
- GÜRDAL, M. (1986). “Alanya Selçuklu Hanları”, *Antalya I. Selçuklu Eserleri Semineri*, 22-23 Mayıs 1986, Antalya, s. 49-54.
- HALAÇOĞLU, Y. (2017). *Türkiye'nin Derin Kökleri Osmanlı Kimliği ve Aşiretler*, 4. Baskı, İstanbul: Babıali Kültür Yayınları.
- ERÖZ, M. (1984). “Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları”, *Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri*, 11-13 Eylül 1984 Ankara, Ankara: Başbakanlık Basımevi, s. 43-53.

- İsmail Hakkı & Rıdvan Nafiz. (1997). *Sivas Şehri*, Yayına Haz. Recep Toparlı, Sivas: Sivas Tic. ve Sanayi Odası.
- KAFESOĞLU, İ. (1992). *Selçuklu Tarihi*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- KAYAOĞLU, İ. (1978). "Turumtay Vakfiyesi", *Vakıflar Dergisi*, S.XII, Ankara, s. 91-112.
- KEKE, M. (2019). *Afyonkarahisar- Boyalıköy Kueyş Baba Külliyesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- KUBAN, D. (1965). *Anadolu Türk Mimarisinin Kaynak ve Sorunları*, İstanbul. : İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.
- KUBAN, D. (1972). "Ortaçağ Anadolu- Türk Sanatı Kavramı Üzerine " *Malazgirt Armağanı*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, s. 103-117.
- KUBAN, D. (2002). "Zaviyeler", *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, Ed. Doğan Kuban, İstanbul: Yapı- Kredi, s. 209-212.
- KURAN, A. (1969). *Anadolu Medreseleri*, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.
- KÜÇÜKCAN, İ. (2005). "Kültürel Geleneğimizde Seyyid Battal Gazi ve Külliyesi", *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, (36), 2005, s.159-188.
https://isamveri.org/pdfdrg/D01093/2005_36/2005_36_KUCUKCANI.pdf (Erişim Tarihi: 14.09.2023).
- ÖZBEK, Ö. (1974). "Eğirdir Mübarizüddin Ertokuş Kervansarayı", *Vakıflar Dergisi*, S.XI, Ankara, s. 293-312.
- ÖZEN, K. (1996). *Sivas ve Divriği Yöresinde Eski Türk İnançlarına Bağlı Adak Yerleri*, Sivas: Dilek Matbaası.
- ÖZERGİN, M. K. (1965). "Anadolu'da Selçuklu Kervansarayları", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi *Tarih Dergisi*, İstanbul, (20), s.141-170.
- ÖZKARCI, M. (2007). " Eshab-ı Kehf Hanı", *Anadolu Selçuklu Dönemi Kervansarayları*, Ed. H. Acun, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı, s. 437-447.
- SEYİRCİ, M. & TOPBAŞ, A. (1985). *Afyonkarahisar Yöresi Türkmen Mezar Taşları*, İstanbul: Arkeoloji- Sanat Yayınları.
- SÖZEN, M. (1969). "Anadolu'da Eyvan Tipi Türbeler", *Anadolu Sanatı Araştırmaları-I*, İstanbul, s.179-181.
- SÖZEN, M. (1970). *Anadolu Medreseleri (Açık Medreseler)*, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- SÖZEN, M. (1972). *Anadolu Medreseleri Selçuklu ve Beylikler Devri Kapalı Medreseler Bir Kısmı Ayakta Olan Medreseler/ Kaynaklardan Belirlenen Medreseler*, C.II, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- SÜMER, F. (1990). *Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri*, 2. Baskı, İstanbul: Türk Tarih Kurumu.
- SÜMER, F. (1999). *Tarihi -Boy Teşkilatı- Destanlar Oğuzlar (Türkmenler)*, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.

- SAVAŞ, S. (1990). “Sivas’ta Büyük ve Küçük Ali Baba Zaviyeleri”, *Vakıflar Dergisi*, S.XXI, İstanbul, s. 133-150.
- SAVAŞ, S. (1992). *Bir Tekkenin Dini ve Sosyal Tarihi Sivas Ali Baba Zaviyesi*, Ankara: Dergah Yayınları.
- ŞAHİN, H. (2020). *Dervişler- Fakihler- Gaziler Erken Osmanlı Döneminde Dini Zümreler (1300-1400)*, İstanbul, Yapı Kredi.
- ŞAHİN, M. K. (2014). *Anadolu’da Selçuklu Dönemi Camileri-I Boyuna (Derinlemesine/Dikine) Düzenlemeli Camiler (Anadolu Selçuklu Devleti’nin Yıkılışına Kadar)*, Ankara: Merdiven Yayınları.
- ŞAHİN, M. K. (2015). *Anadolu’da Selçuklu Dönemi Camilerinin Çözümlemeli Plan İrdelemesi*, Ankara: Merdiven Yayınları.
- ŞAHİN, M. K. & VARİS, S. (2017). “Eskişehir/Seyitgazi Kümbet Köyünde Bulunan Himmet Baba/Kümbet Dede Kümbeti Üzerine Yeni Düşünceler”, *XX. Uluslararası Ortaçağ Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 02-05 Kasım 2016, Ed. Doç. Dr. Ela Taş- Arş. Gör. Rumeysa Işık Yayla- Arş. Gör. Murat Alkan, Sakarya Üniversitesi, s. 622-652.
- ŞAHİN, M. K. (2018). “Anadolu Selçuklu Döneminde Malatya ve Tokat Çevresinde Bulunan Bazı Yapılar Üzerine Düşünceler/ Remarks on Some Buildings Located Around Malatya and Tokat in Anatolian Seljuk Period”, *Selçuklu Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (SEMA)- Journal of Seljuk Civilizational Studies (JSCS)*, Konya, (3), s. 211-251 (ISSN:2651-2602/e-ISSN: 2548-0367).
- TAŞPINAR, G. (2019). *Anadolu Selçuklu Dönemi Eş Odaklı Hanlarının Plan Tipolojisi Üzerine İrdelemeler*, (Yayımlanmamış Bitirme Tezi), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Fen- Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Aydın.
- TURAN, O. (1943). “Selçuklu Devri Vakfiyeleri-II, Mübarizüddin Ertokuş ve Vakfiyesi”, *Bellekten*, C.XI, S.43, Ankara, s. 413-429.
- UÇAKCI, İ. (2013). *Çorum-Yozgat- Kırşehir- Kırıkkale- Çankırı Yöresi’nde OĞUZ BOYLARI Aşiret- Oymak- Cemaatler*, Ankara: Bilgeoğuz Yayınları.
- UÇAKCI, İ. (2013). *Sivas- Kayseri- Niğde- Aksaray- Nevşehir Yöresi OĞUZ BOYLARI II Aşiret- Oymak- Cemaatler*, İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- UÇAKCI, İ. (2015). *Oğuz Boyları Aşiret- Oymak- Cemaatler-II ÜÇOKLAR*, İstanbul: Bilgeoğuz Yayınları.
- UZUNÇARŞILI, İ. H. (1988). *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu Karakoyunlu Devletleri*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- ÜRGEN, O. “Erken Dönem Osmanlı Tabhaneli ve Zaviyeli Yapıları”, 1-63, academia.edu/45226973/ERKEN_DONEM_OSMANLI_TABHANELI_VE_ZAVIYELI_YAPILARI (Erişim tarihi: 14.09.2023).
- YAVUZ, A. T. (1976). “Anadolu’da Eş Odaklı Selçuklu Hanları”, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi, C.2, S.2, Ankara, s. 187-204.